

Tai gražiai mane augino
laukas, pieva, kelias, upė [...]
Tai gražiai iš jų išaugo
vienas žodis: L i e t u v a.

**JUSTINAS
MARCINKEVIČIUS**

Lietuvos dvasinis Tautos šauklis, tarnavę Lietuvai ir ištikimas žmonėms, iškili asmenybė, vienas populiariausių XX a. pabaigos – XXI a. pradžios Lietuvos poetų, dramaturgas, prozininkas, vertėjas, Nacionalinės kultūros ir meno premijos laureatas.

Gimė 1930 m. kovo 10 d. Važatkiemyje, Prienų r. Mirė 2011 m. vasario 16 d. Vilniuje, palaidotas Antakalnio kapinėse.

Just. Marcinkevičius lankė Alksniakiemio pradžios mokyklą, 1942–1949 m. mokėsi Prienų gimnazijoje, 1954 m. baigė lituanistikos studijas Vilniaus universitete. Dirbo žurnalų „Genys“ ir „Pergalė“ redakcijose. Nuo 1955 m. – Lietuvos rašytojų sąjungos narys (LRS), 1959–1960 m. buvo jos valdybos sekretoriumi, 1960–1965 m. – pirmininko pavaduotoju. Nuo 1965 m. – rašytojas profesionalas. 1990 m. išrinktas Lietuvos mokslų akademijos tikruoju nariu (akademiku). Atkuriant Lietuvos nepriklausomybę buvo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės ir Sąjūdžio Seimo tarybos narys.

Just. Marcinkevičius apdovanotas gausybe apdovanojimų: 1957 m. kūrėjui suteikta LSSR valstybinė premija už poemą „Dvidešimtas pavasaris“, 1965 m. tapo „Poezijos pavasario“ laureatu, 1969 m. apdovanotas LSSR valstybine premija už dramą-poemą „Mindaugas“, 1975 m. nusipelnęs meno veikėjas, 1978 m. – liaudies poetas, 1985 m. Suomijos Didžiojo Sidabro medalis už „Kalevalos“ vertimą. 1993 m. apdovanotas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 3-ojo laipsnio ordinu, 1994 m. įvertintas Lietuvos Santarvės premija. 1997 m. įteiktas Lietuvos didžiojo kunigaikščio Gedimino 1-ojo laipsnio ordinas, skirta Lenkijos rašytojų PEN klubo premija už Adomo Mickevičiaus kūrybos vertimus, 1998 m. – Johano Gotfrydo Herderio premija, Norvegijos Karališkasis Garbės ordinas „Commander“. 2000 m. paskelbtas literatūrinės „Varpų“ premijos laureatu, apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu. 2001 m. skirta Nacionalinė kultūros ir

meno premija, 2002-aisiais išrinktas Prienų garbės piliečiu ir Vilniaus garbės piliečiu, 2003 m. įteiktas Vytauto Didžiojo ordino Didysis Kryžius, 2004 m. apdovanotas Estijos Respublikos Baltosios žvaigždės 2-ojo laipsnio ordinu, 2005 m. skirtas Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos apdovanojimas, taip pat Baltijos Asamblėjos literatūros premija, 2008 m. įteikta Nacionalinė kultūros pažangos premija, LR Prezidento medalis Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės nariui. 2009 m. skirta Vilniaus mero ir Vaižganto literatūrinė premijos. Lietuvos vardo paminėjimo tūkstantmečio proga 2009 m. išleista poeto kūrybos rinktinė „Vėlyvo vėjo vėliavos“ 2010 m. įvertinta Jono Aisčio premija. „Už lenkų literatūros vertimus į užsienio kalbą“ 2010 m. skirtas Lenkijos autorių teisių gynimo asociacijos ZAIKS apdovanojimas.

Just. Marcinkevičius yra išleidęs per 30 knygų, 160 leidimų – poezijos rinktinių, dramų, poemų, yra parašęs apysakų, eseistikos darbų, vertimų. Pats poetas yra suskaičiavęs, kad per visą kūrybos laikotarpį sukūrė per 1500 eilėraščių. Jo eilių tekstais sukurta apie 200 dainų.

Just. Marcinkevičiaus poezijos branduolys – tautos ir jos likimo apmąstymas. Tautos tapatybė remiasi agrarine kultūra. Žemdirbių butis, daiktai, kasdieniniai darbai įvardijami kaip šventas ritualas, jie pakyla į mito ir sakralumo plotmę. Eilėraščiuose daug gamtos jausmo – kaimo gamtos, laukų, upių ir ežerų, visa tai gaubia rūpestis ir atsakomybė. Iš gamtos įvaizdžių susiklosto beveik visa Justino Marcinkevičiaus metaforika. Pirmasis eilėraščių rinkinys „Prašau žodžio“ pasirodė 1955 m. Vėliau sekė knygos „Duoną raikančios rankos“ (1963), poemos „Dvidešimtas pavasaris“ (1956), „Kraujas ir pelenai“ (1960), „Publicistinė poema“ (1961), „Pušis, kuri juokėsi“ (1961). Savotišku posūkiu laikytina poema „Donelaitis“ (1964), kurioje poetinė mintis sukasi apie tautos ir tautinės kultūros gyvenimą ir mirtį. Vėliau išleista poema „Siena“ (1965), eilėraščių rinkiniai „Mediniai tiltai“ (1966) ir „Liepsnojantis krūmas“ (1968), poema „Pažinimo medis“ (1979). Poezijos rinkiniuose „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“ (1978), „Būk ir palaimink“ (1980), „Vienintelė žemė“ (1984), „Už gyvus ir mirusius“ (1988) empirinė tikrovė, jos buitinis konkretumas darosi nebe tokie svarbūs. Poetas kuria savotiškas metaforas simbolius (namai, langas, slenkstis ir t. t.), deklaruoja gerumo, užuojautos, atlaidumo idėjas, o kaimiškoji tėviškė tampa Lietuvos metonimija. Poetas transformuoja tautosakinius, mitologinius modelius, religinių žanrų poetiką. Ypač svarbūs šiuose rinkiniuose tampa žmogaus ir tėvynės ryšio, gimtosios kalbos likimo, žodžio prasmės ir jėgos temos. „Eilėraščiai iš dienoraščio“ (1993) – bene publicistiškiausias rinkinys. Jame publikuojame 1988–1992 m. eilėraščiai, į rinkinį įtrauktos ir lemtingaisiais Lietuvai metais pasakytos kalbos. Vėlesniuose rinkiniuose „Žingsnis“ (1988), „Carmina minora“ (2000) nuo visuomeninių temų tarsi grįžtama į save, prie dar knygoje „Gyvenimo švelnus prisiglaudimas“ pradėtų elegiškų svarstymų bei miniatiūros žanro.

Sovietinės okupacijos metais tautinę lietuvių savigarbą Just. Marcinkevičius skatino savo kūryba – ypač reikšminga buvo poetinių dramų trilogija „Mindaugas“ (1968), „Mažvydas“ (1977) ir „Katedra“ (1971).

1981 m. Marcinkevičius išleido poetinės publicistikos knygą „Dienoraščiai be datų“, 1994 m. – straipsnių ir interviu rinktinę „Tekančios upės vienybė“. Rinkiniai „Dienos drobulė: eilėraščiai“ (2002), „Prometėjas. Ikaras“ (2005), „Amžino rūpesčio pieva: eilėraščių rinktinė (1962–2004)“ (2005), „Trilogija ir epilogas“ (2005), „Naktį užkluptas žaibo: nauji eilėraščiai“ (2008), „Pažadėtoji žemė: užrašai, pokalbiai, straipsniai, kalbos, 1988–2008“ (2008), „Vėlyvo vėjo vėliavos: eilėraščių rinktinė“ (2009) ir kiti. Poetas taip pat yra parašęs ir knygų vaikams: „Daina prie laužo: eilėraščiai vaikams“ (1955), „Grybų karas: poema ir eilėraščiai“ (1958), „Greitoji pagalba: poema vaikams“ (1968), „U-ti-ti-ti, šalta: eilėraščiai vaikams“ (1969), „Sena abėcėlė: eilėraščiai“ (1969), „Laukinė kriaušė“ (1973), „Skrendančios pušys: eilėraščiai, 1962–1977“ (1979), „Voro vestuvės: poema“ (1980), „Mašinų paradas: žaislinė knygelė“ (1988). Literatūrai svarbūs ir Just. Marcinkevičiaus vertimai, tarp kurių – Adomo Mickevičiaus, Aleksandro Puškino, Sergejaus Jesenino kūriniai, suomių tautos epas „Kalevala“. Poeto knygos išleistos rusų, vokiečių, italų, estų, vengrų, prancūzų, norvegų, anglų, armėnų, gruzinų, mongolų kalbomis.

Daugiatūkstantiniuose mitinguose įkvepiančias kalbas sakęs ir eilėraščius skaitęs Just. Marcinkevičius iš politikos pasitraukė, tačiau autoritetu išliko iki pat mirties.

Tai buvo išskirtinė Lietuvai asmenybė – iškilus pilietis, tautos mylimas ir gerbiamas poetas, žmogus, tituluotas Lietuvos sąžine. Šviesus tautos dainiaus atminimas ir Lietuvos pasididžiavimu tapę jo kūriniai bei darbai ugdys ir mokys esminių gyvenimo tiesų dar ne vieną Lietuvos piliečių kartą.

Just. Marcinkevičiaus atminimo įamžinimas. 2011 m. Prienų rajono savivaldybės tarybos sprendimu viešajai bibliotekai suteiktas žymaus kraštiečio poeto Justino Marcinkevičiaus vardas. <http://www.prienubiblioteka.lt/> Po metų, 2012 m. rugsėjo 28 d., bibliotekoje atidarytas Poeto Justino Marcinkevičiaus memorialinis kambarys, kuriame įsikūrė Genovaitės Marcinkevičienės padovanota poeto asmeninė biblioteka. Joje – 3122 vienetų unikalių dokumentų: knygų, nuotraukų, periodinių leidinių, kitų su įvairiais poeto gyvenimo įvykiais susijusių smulkių spaudinių, kuriuos pats poetas pagarbiai saugojo tarp savo knygų. Daugelis knygų – su dedikacijomis (katalogas <http://www.prienubiblioteka.lt/files/JMKKS.pdf>).

Poeto atminimui skirta svetainė <http://www.justinasmarcinkevicius.lt/>

2012 m. įsteigta Lietuvos mokslų akademijos Justino Marcinkevičiaus (literatūrologija) premija, teikiama kas ketveri metai.

2012 m. liepos 3 d. Vilniaus universiteto M. K. Sarbievijaus kiemelyje atidengta Just. Marcinkevičiaus atminimui skirta lenta. 2013 m. poeto gimtinei atidengtas paminklinis akmuo. Kitas poeto, Prienų garbės piliečio Justino Marcinkevičiaus atminimo įamžinimo paminklas Prienų krašte – prie jo vardo viešosios bibliotekos greitu laiku atsirasianti meninė kompozicija, kurios pagrindinis akcentas – suolelis su atversta knyga.

Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka rengia išsamią poeto Justino Marcinkevičiaus kūrybinio kelio bibliografiją. Įamžinant poeto atminimą sukauptų duomenų pagrindu parengta bibliografija, kurioje pateikiama svarbesnioji medžiaga, t. y. jo knygos, kūriniai rinkiniuose, vertimai, redaguoti bei sudaryti leidiniai ir literatūra apie poetą. Medžiaga išsamiai bibliografijai kaupiama Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB). Parengė Nacionalinės bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro darbuotojai Danutė Sipavičiūtė, Gražina Kubilienė, Rita Urbonaitė, Lina Maciūnaitė, 2015.

[http://www2.lnb.lt/media/public/naujienos/J. Marcinkeviciaus bibliografija-2015-05-18.pdf](http://www2.lnb.lt/media/public/naujienos/J._Marcinkeviciaus_bibliografija-2015-05-18.pdf)

2011 m. išleista Just. Marcinkevičiaus knyga „Dienoraščiai ir datos“ (sud. Valentinas Sventickas), tais pačiais metais pasirodė V. Sventicko knyga „Apie Justiną Marcinkevičių“. Literatūros kritikas rašo apie ypač populiarus poeto gyvenimo būsenas, patirtis ir kūrybą, daug dėmesio skirdamas pastariesiems dviem dešimtmečiams. 2012 m. išleisti Just. Marcinkevičiaus eilėraščių rinkiniai „Papasakoti gyvenimą: rinkiniai eilėraščiai“ (sud. Viktorija Daujotytė) ir „Ranka parašyta: trumpi eilėraščiai“ (parengė V. Sventickas). 2012 m. V. Daujotytė knygoje „Justino Marcinkevičiaus žemė, arba Žmogaus šiapus“ siekia atskleisti Just. Marcinkevičiaus asmens ir kūrybos vienį, svarbiąsias poetines reikšmes sutelkiant į gyvenimą, į klausimus, kurių niekas negali išvengti. Tais pačiais metais išėjo Lietuvos mokytojų parengta knyga „Justino Marcinkevičiaus pamokos“ (sud. Stepas Eitminavičius). 2013 m. – Just. Marcinkevičiaus eilėraščių rinkinio „Laukinė kriaušė: poemėlės ir eilėraščiai“ 3-asis leidimas, rinkinys „Iš natūros“ (parengė V. Sventickas), kuriame paskelbti lig šiol nespausdinti, iš autoriaus rankraščių parinkti eilėraščiai, Dalios Ramanauskaitės-Antanaitienės knyga „Pėdos atminty...: scenarijai, skirti lietuvių literatūros klasikams: Kristijonui Donelaičiui, Maironiui, Vincui Mykolaičiui-Putinui, Salomėjai Nėriai ir Justinui Marcinkevičiui“. 2015 m. – baladžių poemos „Devyni broliai“ (ilustr. Vytautas Valius, natos Giedrius Kuprevičius) 3-asis leidimas, 2016 m. – poezijos rinktinė „Viešpatie, nejaugi neprašvis?“ (sudarė Arnas Ališauskas), apimanti ir atverianti Just. Marcinkevičiaus kūrybą nuo pirmosios knygos iki rinkinio, sudaryto iš po rašytojo mirties rastų eilėraščių. 2016 m. išleista V. Daujotytės knyga „Justinas Marcinkevičius. Salomėja Nėris. Alfonsas Nyka-Niliūnas. Mintys, pastabos, fragmentai“. 2017–2018 m. pasirodė literatūros kritiko V. Sventicko sudarytos dvi reikšmingos knygos – Justino Marcinkevičiaus kūrybos rinktinė „Amžiaus pabaiga“ ir prisiminimai

apie poetą knygoje „Justinas Marcinkevičius: kokį jį prisimename“, prisiminimais dalijasi šešios dešimtys žmonių – poeto dukra Jurga, rašytojai, visuomenės ir kultūros veikėjai, žurnalistai, pedagogai, mokslininkai, mokslo draugai. 2018 m. pakartotinai išleistas poeto rinkinys vaikams „Voro vestuvės ir Grybų karas“.

Parengė

LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus
mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė

Naudoti šaltiniai:

1. Asmens byla. LMA archyvas.
2. LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus archyvinė medžiaga
3. <http://lithuanianculture.lt/atlikejai/justinas-marcinkevicius/>
4. https://lt.wikipedia.org/wiki/Justinas_Marcinkevi%C4%8Dius
5. <https://www.rasyk.lt/rasytojai/justinas-marcinkevicius.html>

Prienų Justino Marcinkevičiaus viešosios bibliotekos rinkinio nuotr.

2018-12-07